THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

וויכטיגע פראבלעמען אויפ'ן טאג-ארדנונג פאר קאנאדער רעגירונג

ביי דער קומענדער סעסיע אין אטאווא, וועלכע ווערט דערוואַרט דערעפענט צו ווערען ניט שפעטער ווי אין א מאנאט ארום, וועלען א צאל וויכטיגע פראבלעמען אויפגענומען ווערען. אבער צווישען די וויכטיגסטע, ווערען פאררעכענט די פאלגענדע צוויי: קודם כל, די פראגע וועגען דעם משקה עקספארט פון קאנאדע אין די שטאטען, און צווייטענס, די פראגע וועגען באשטימען גט־געריכטען אין אנטעריא.

עס זענען פאראן אנדערע וויכטיגע פראגען אויך, ווי למשל, די פראגע וועגען ראדיא־געזעצגעבונג, און א צאל אנדערע, ענליכע פראבלעמען, אבער די אויבערשטע צוויי, זענען די אויסשטייענדסטע פון די איבעריגע.

די פראגע וועגען פארבאטען דעם אונלעגאלען שנאפס עקספארט, אדער וועגען ארויסגעבען "קלירענסעס", איז שוין גאנץ אלט, און אויף זיין לעצטען טור איבער קאנאדע, וואס פרעמיער מעקענזי קינג האט געמאכט, האט ער זיך ביי איניגע געלעגענהייטען אויסגעדריקט, אז קאנאדע איז גרייט צו מאכען א סוף צו דעם דאזיגען ניט־לעגאלען האנדעל.

עס ווערט פארשטאנען, אז וואס עס אנבאלאנגט וועגען האנ. וו. ד. יולער, עקסייז מיניסטער, איז ער גאנץ סקעפטיש איבער דעם. הגם, לויט ווי עס ווערט איבערגעגעבען, איז ער גרייט צו טאן עפעס אין דער ריכטונג כדי צו אפווענדען אמעריקע'ס פארדרוס אויף קאנאדע, דערפאר וואס זי וויל ניט זיין בעהילפיג אין אפשטעלען דעם שנאפס־שמוגעל.

בנוגע דער דאזיגער שנאפס־פראגע, געפינט זיך קאנאדע אין א מאדנער פארלעגענהייט. עס ווילט זיך איר ניט זיין אין אנגעצויגענע באציאונגען מיט די שטאטען איבער דעם. און אין דער זעלבער צייט ווילט זיך איר אויך ניט, צו אונטערשטעלען אן אקסעל אונטער דער שווערער משא וואס רופט זיך "פראהיבישאן".

עס איז א פאקט, אז קאנאדע נעמט יעדעס יאר אריין א באדייטענדע סומע אין שטייערען, פון דעם דאזיגען משקה פארקויף. און א חוץ דעם גע־ניסען פון דעם אויך די פראווינציעלע קאסעס. אויב דער שנאפס עקספארט אין די שטאטען זאל אפגעשטעלט ווערען, וועט עס מיינען, א גרויסער פאר־לוסט אין שטייערען. פון וואס די רעגירונגס קאסעס וועלען באדייטענד ליידען. צווייטענס איז קאנאדע ניט פאראינטערעסירט צו אפשטעלען דעם שנאפס עקספארט, צוליעב א גאנץ אנדער אורזאך.

דערמיט וואס קאנאדע וועט אפשטעלען דעם שנאפס עקספארט, איז זי נאך ניט פטור פונ'ם עסק. זי וועט מוזען אויך אנשטעלען אן ארמיי פון גרעניץ־אנגעשטעלטע, צו היטען אז פון אירע ברעגען זאלען שנאפס־שיפען ניט אריבערפארען אויפ'ן אנדערען זייט. דאס איז פארבונדען מיט א גע־וואלדיג גרויסער אויסגאבע. און דאס וועט מיינען, אויסער א באזונדער אויסגאבע, אויך א פארלוסט אין שטייערען, אין דער זעלבער צייט.

אין קאנאדע באטראכט מען עס פאר א גרויסען קרבן, אויפ'ן מזבח פון די "גוטע באציאונגען" מיט די שטאטען. אפשר וואלט זיך עס געלוינט, ווען אנקעל סעם וואלט דעם דאזיגען קרבן אנערקענט און אפגעשעצט, אבער פון דערפארונג ווייסען מיר, און דאס זעלבע ווייסט מען אויך, אין די קאנא־דער רעגירונגס קרייזען, אז, טראץ דעם גרויסען קרבן אונזערען, וועט די אמעריקאנער רעגירונג פארטזעצען איר וויטערדיגע פאליטיק בנוגע קא־נאדע, און באצוג צו א היכען טאריף, באשרענקונג פון איינוואנדערונג און דאס גלייכען.

און דאריבער איז האנ. וו. ד. יולער סקעפטיש איבער דעם פלאן, אז קאנאדע זאל פארבאטען דעם שנאפס עקספארט פון אירע גרעניצען. פרע־מיער קינג איז אבער, ווייזט אויס, אין דער הינזיכט א סך מילדער, און ער איז גרייט צו טאן זאכען, וועלכע זענען איבער די כחות פאר אונזער לאנד, כדי צו אנהאלטען דעם "שלום־בית" מיט די שטאטען.

די דאזיגע פראגע וועט דאריבער זיין איינע פון די וויכטיגסטע אויף דער קומענדער סעסיע פון פעדעראלען פארלאמענט. די צווייטע וויכטיג־סטע פראגע, וועט זיין וועגען די גט־געריכטען פאר אנטאריא.

ארום דער דאזיגער פראגע ווערט דערוואַרט א שטארקער קאמף, און עס איז איצט שווער צו פאראויסזאגען ווער עס וועט ארויסקומען דער געווינער. מר. וואודסווארט, דער ארבייטער פארטרעטער פון וויניפעג, איז שוין גרייט צום קאמף, און ער וועט היינטיגס יאר אויך ארויסגעהאלפען ווערען פון א גרויסער צאל אנהענגער פון דער דאזיגער גערעכטער פא־דערונג.

די ראדיא־פראגע, וועט זיין די דריטע וויכטיגסטע ביי דער קומענ־דער סעסיע, און די פערטע, וועט געוויס זיין, די אימיגראציאנס פראגע. מען קען, אלזא, דערוואַרטען א גאנצ'ן היסען קאמף ארום די דאזיגע פראגען.

דער קאמף מיט די „קולאקען“

די סאוויעטען רעגירונג האט אפיציעל דערקלערט א קאמף געגען די "קולאקען", אדער ווי זיי זענען באקאנט אלס די רייכע לאנד־באזיצער. דאס וועט, אהן ספק זיין, דער שווערסטער קאמף וואס די סאוויעטען רעגיר־רונג האט ווען געהאט אין איר געשיכטע.

דער "קולאק" איז ביז איצט באטראכט געווארען אלס דער ביטער־סטער שונא פון דער סאוויעטען־מאכט. דער רייכער לאנד־באזיצער איז געגען דעם קאלעקטיוויזאציאנס פלאן, וועלכען די סאוויעט רעגירונג האט אנגעהויבען צו דורכפירען. ער איז געגען פאלקס־אייגענטום און דאס איז גאנץ פארשטענדליך אויך.

די קאלעקטיוויזאציע מיינט דאך, אייגענטליך, צו אפשאפען דעם באגריף פון אייגענטום. די פויערים וועלען דארפען ארבייטען אין קאלעק־טיווען, און דאס לאנד וועט שוין זיין ממילא ניט דאס אייגענטום זייערס, נאר עס וועט זיין אונטער רעגירונגס קאנטראל. לויט דעם קאלעקטיוויזאציע־פלאן וועט מער ניט זיין דער באגריף פון "מיינס" אדער "דיינס".

און דער "קולאק" איז דאריבער שטארק ניט צופרידען מיט דער דאזיגער קאלעקטיוויזאציע. לויט אן ערקלערונג פון דעם רוסישען דיקטא־טאר סטאלין גופא, איז אין רוסלאנד פאראן היינט צו־טאג אריבער א מילי־אן "קולאקען" און געגען דעם דאזיגען מיליאן רייכע פויערים האט ע'ס סטאלין איצט אנגעהויבען זיין קאמף.

עס איז כדאי צו דערמאנען זיך, אז בלויז מיט עטליכע טעג צוריק איז געקומען א צווייטע באקאנטמאכונג פון רוסלאנד, וואו עס איז דער־קלערט געווארען, אז דאס פאמיליען־לעבען ווערט דארטען איינגאנצען אי־בערגעבויט אויף סאציאלע יסודות, און איצט איז געקומען די צווייטע בא־קאנטמאכונג וועגען דער מלחמה מיט די "קולאקען".

ביידע אונטערנעמונגען זענען פון געוואלדיגער שוועריגקייט. און עס וועט זיך פאדערען א משא מיט ענערגיע און כח צו קאנען עס דורכפירען. טראץ דעם וואס דער רוסישער איינוואוינער האט זיך שוין צוגעוואוינט צו פארשיידענע רעפארמען, זענען אבער די לעצטע צוויי פון אזא גרויס און פון אזוי פיעל באדייט, אז זיי שטייגען איבער אלע פריערדיגע.

דער איבערבוי פונ'ם פאמיליען־לעבען אויף נייע יסודות, וועט אבער זיכער ניט באגעגענט ווערען מיט אזוי פיעל שוועריגקייט ווי דער קאמף מיט די רייכע פויערים, וועלכע וועלען זיכער ניט וועלען זיך אינטערגעבען אונ־טער דער נייער פארארדנונג.

דזשאזעף סטאלין האט זיך איצט אוועקגעשטעלט מיט דער ווירק־ליכקייט גלייך אין פנים אריין. און אן דעם דאזיגען נצחון איז אפהענגיג זיין גאנצע צוקונפטיגע ממשלה. וועט ער ארויסקומען דער זיגער איבער די "קולאקען", און וועט דער קאלעקטיוויזאציע פלאן ווערען א ווירקליכ־קייט, דאן איז סטאלינ'ס ממשלה, כמעט ווי געזיכערט. אויב אבער ניט, וועט ער מוזען פאלען צוזאמען מיט דעם קאלעקטיוויזאציע פלאן.

דאס היינטיגע יאר וועט דאריבער שפילען די באדייטענדסטע ראליע אין דער רוסישער באלשעוויסטישער רעוואלוציע.

ליטעראַרישע נייעס

יהודה עפשטיינס אויטאביאגראפיע

דער בארימטער אידישער מאלער יהודה עפשטיין האט איצט ארויסגעגעבען זיין אויטאביאגראפיע, מיט'ן נאמען "מיין וועג פון מזרח אויף מערב". ווי דער טיטול פון בוך באווייזט, באשרייבט דארט דער קינסטלער, ווי אזוי ער איז פון זיין קליין־שטעטעל, מיט שווערער מיה, אריבערגעוואנדערט קיין ווילנע, ווי ער האט זיך דארט געטראפען מיט אנטא־קאלסקי, ווי ער איז דאן אריבער די גרע־נעץ און ווי ער האט זיך מיט דער גרעס־טער מיה געשאפען א נאמען אין דער וועלט.

א ניי בוך לידער „אקער צייט“ פון אלעף בין

"אקר צייט" איז דער נאמען פון א נייעם בוך לידער וואס איז איצט ערשי־נען פון דעם מאדערנעם אידישען פאעט אלף בין. וועלכער איז דער מחבר פון דעם בוך לידער "א מעשה פון ים", וואס איז ערשינען אין יאר 1925. אלעף בין האט מיט צוויי יאר צוריק געמאכט די זייער גוטע אידישע איבערזעצונג פון ראבערט לואיס סטיווענס'עס "דער אוצר אינזעל".

אלעף בין, וועלכער באלאנגט צו דער מאדערנער שול פון די אידישע דיכטער אין אמעריקע, איז א מיטארבייטער פון דער "אידישער טעלעגראפען אגענטור" אין ניו־יארק. דער פארלעגער פון דעם נייעם בוך לידער "אקער צייט" איז י. וו. בידערמאן אין ניו־יארק.

פלאן אויסצוטווישען אידישען אלף בית אויף לאטיינישען דיסקוטירט

א פלאן אויסצוטווישען דעם אידישען אלף בית אויף דעם לאטיינישען, ווערט איצט דיסקוטירט צווישען די פירער פון די אידישע קאמוניסטען אין רוסלאנד.

די, וועלכע זענען פאר דעם, אז דער אלף בית זאל אויסגעטוישט ווערען, ער־קלערען, אז די העברייאישע אותיות פאר־אורזאכען שוועריגקייטען אין דער דורכ־פירונג פון א מאסען־בילדונג, ספעציעל איצט, ווען עס ווערט געפלאנט אויך דעם רוסישען אלף בית אויסצוטווישען אויף דעם לאטיינישען.

די געגנער פון דעם דאזיגען פלאן ווייזען אן אויף דעם, אז בלויז א קליי־נער טייל פון די אידען אין רוסלאנד קע־נען די לאטיינישע בוכשטאבען, און אז דאריבער וועט דער אויסטויש פון דעם העברייאישען אלף בית אויף דעם לאטיי־נישען פאראורזאכען, אז דער גרעסטער טייל פון די רוסישע אידען זאלען ניט קענען לעזען און שרייבען.

אוקראינישע נאציאנאלע ביב־ליאטעק בעט ביי ירושלים'ער אוניווערזיטעט ביבליאטעק ביכער וועגען אידישער געשיכטע

די אוקראינער נאציאנאלע ביבליא־טעק אין קיעוו, האט זיך איצט געווענ־דעט צו דער ביבליאטעק פון דעם הע־ברייאישען אוניווערזיטעט אין ירושלים מיט דער בקשה, אז מען זאל איהר צושי־קען די מאנוסקריפטען און ביכער אין אלע שפראכען בנוגע דער אידישער וויסענ־שאפט. די אוקראינישע ביבליאטעק ווייזט אין איהר בקשה אן אויף דער ספעציע־לער נויטווענדיגקייט פון העברייאישע וויסענשאפטליכע ביכער, וואס זענען ער־שינען אין די לעצטע צעהן יאהר. זי ער־קלערט אויך, אז די קיעווער ביבליאטעק דארף האבען די דאזיגע ביכער פאר דער ניי־געשאפענער העברייאישער אפטיילונג וואס איז באשטימט געווארען פאר דער זאמלונג פון ליטעראטור וועגען אידענ־טום פון דעם אנפאנג או.

א קאטעדרע פאר אידישער גע־שיכטע וועט געשאפען ווערען אי דער „פרייער פוילישער אוניווערזיטעט“ אין ווארשע

א קאטעדרע פאר אידישער געשיכטע וועט אין גיכען געשאפען ווערען אין דער "פרייער פוילישער אוניווערזיטעט", לויט א באשלוס, וואס דער היגער אקאדעמי־שער סענאט האט אנגענומען אויף זיין לעצטער זיצונג.

בעת די לעקציעס פון אידישער גע־שיכטע וועט ספעציעל געגומען ווערען אין באטראכט די אידישע געשיכטע אין פוי־לען. אלס פראפעסאר פון דער דאזיגער קאטעדרע איז נאמינירט געווארען דער באקאנטער אידישער היסטאריקער פראפ. דר. מאיר באלאבאן.

וויפיעל לייענט מען דעם „עמעס“

דער מאסקווער "עמעס" קלאגט זיך, אז די אידישע קאמוניסטישע פרעסע ווערט אבסאלוט נישט געלייענט אין די סאוויעטישע שטעטלאך.

די צייטונג גיט איבער, אז אין ווייס־רוסלאנד זענען פאראן 142 אידישע שטעטלאך, וואס באקומען אפילו נישט קיין איין עקזעמפליאר "עמעס", 53 שטעטלאך באקומען צו 1 עקזעמפליאר פון דער צייטונג און 21 שטעטלאך — צו 2 עקזעמפליארען.

אין דער וועלט פון געשעפט און פינאנץ

דער באריכט וועגען דעם צושטאנד אין לאנד ווי אנגעוויזען פון דעם פע־דעראלען האנדעלס־מיניסטער האנאריבעל דזשיימס מאלקאלם. — וואס קען מען לעהרנען פון דעם באריכט. — קענעדע איז אין 1929 געווען באדייטענד הינטערשטעליג אויפ'ן אגריקולטור געביט, אבער די פארמער האבען דאך געמאכט מעהר געלט איידער אין דעם דער־פאלגרייכען יאהר 1928, ווי עס האט אויסגעזעהן. דער פארגאנגענער יאר אין דער קענעדער אינדוסטריע.

פון אריה פאש

וואס האט געוויזען 1929 און וואס זענען די אויסזיכטען אין 1930 פאר דער פינאנציעלער וועלט?

דאס איז א פראגע וועלכע קען ניט וועהר לייכט פארענטפערט ווערען. די דא־זיגע פראגע קען אויך ניט אפגעפטער'ט ווערען מיט קיין אלגעמיינעם ענטפער פון גוט אדער שלעכט. דער ענטפער אויב ער זאל נאר זיין אן אויפריכטיגער מוז זיין באזירט אויף פאקטען.

האנארייבעל דזשיימס מאלקאלם דער פעדעראלער מיניסטער פון האנדעל און קאמערץ האט צוזאמענגעשטעלט א פאל־שטענדיגען באריכט וועגען דער פינאנצי־עלער לאגע אין קענעדע. און וויל מען ענטפערען אויף דער אויבענגעשטעלטער פראגע, מוז מען זיך פריהער באקענען מיט דעם דאזיגען באריכט.

דער באריכט איז נאטירליך זעהר א לאנגער ווייל ער נעהמט ארום אלע צווייגען פון קענעדער אגריקולטור, אינ־דוסטריע, פינאנץ און האנדעל. מיר פיה־לען אבער אז די וועלכע אינטערעסירען זיך מיט דער פינאנציעלער לאגע פון קע־נעדע טארען ניט באראבט ווערען פון בא־קענען זיך מיט דעם פולשטענדיגען בא־ריכט, און מיר וועלען עס פרובירען טאן, אויב ניט מעגליך אין איין מאל וועלען מיר עס געבען אין פארזעצונגען.

דער האנדעלס מיניסטער ווייזט אן אין זיין פארררעדע אז מען אכטענדיג וואס אויפ'ן געביט פון אגריקולטור איז 1929 געווען באדייטענד הינטערשטעליג, האט זיך עס אבער אויסגעגלייכט אין די פרייזען, אין אנדערע ווערטער הייסט עס אז ניט אכטענדיג וואס די פעלדער אין 1929 האבען ניט ארויסגעגעבען אזוי פיעל תבואה ווי אין 1928 האבען דאך די פאר־מער קיין זאך כמעט ניט פארלוירען.

רייזענדיג וועגען אגריקולטור ווייזט דער באריכט פון דעם האנדעלס מיניסטער אז אין 1929 זענען פון די קענעדער פעל־דער ארונטער גענומען געווארען נאהענט צו 294 מיליאן בושעל תבואה, אין פאר־גלייך מיט נאהענט צו 567 מיליאן בו־שעל תבואה אין 1928.

דער דאזיגער פאקט צוזאמען מיט דעם קראך לעצטען אקטאבער אויפ'ן סטאק מארקעט האט שלעכט געווירקט אויף דער אלגעמיינער פינאנציעלער לאגע אין קענעדע. זאל מען באטראכטען אבער גענויער די פאקטען זעהט מען.

פארגלייכען זיך מיט 1928 אין דער תבואה פראדוקציע איז ניט מעגליך, ווייל ניט אלע יאר קען דאך זיין א רעקארד יאר. און 1928 איז דאך געווען דער גרעס־טער רעקארד יאר אויפ'ן אגריקולטורעלען געביט זייט 1920. דערפאר אבער האט דער פארמער קיין זאך ניט פארלוירען, ווייל די איינגאהמע פון תבואה אין 1929 איז געווען לויט די הערשענדע פרייזען נא־הענט צו 346 מיליאן דאלאר אדער מיט 76 פראצענט מעהר איידער אין 1928 ווען די איינגאהמע פאר תבואה איז געווען 451 מיליאן דאלאר פאר כמעט צוויי מאל אזוי פיעל בושעל תבואה.

פון דעם איז צו זעהן אז דער פאר־מער האט אייגענטליך ניט פארלארען און עס האט אויך ניט פארלוירען דאס לאנד. די פארקלענערונג איז בלויז געווען אין דער פראדוקציע.

די גאנצע דאמיניאן האט אויפ'ן אגריקולטור פעלד פארלוירען אין 1929 עטוואס איבער 138 מיליאן דאלאר, ווייל די איינגאהמע פון אלע סארטען תבואות אין 1929 איז געווען נאהענט צו 987 מי־ליאן דאלאר און אין 1928 איז די איינ־נאהמע געווען א ביליאן מיט 125 מיליאן דאלאר.

הינטערשטעליג אויף דעם דאזיגען געביט איז בלויז געווען מערב קענעדע מיט דער ווייץ פראדוקציע. אלע אנדערע טיילען פון קענעדע האבען פראדוצירט כמעט אזוי פיעל ווי אין 1928, דער פרייז ווי געזאגט איז אין 1929 געווען מיט צוויי דאלאר אויף א הונדערט פונט מעהר איי־דער מיט א יאהר פריהער.

דערפאר אבער ווייזט דער באריכט

אז אין 1929 זענען געווען מעהר ארביי־טער אין לאנד באשעפטיגט איידער אין 1928. אזוי ווערט אנגעוויזען אז אין די געהילץ אינדוסטריעס וועלכע זיינען די הויפט אינדוסטריעס אין קענעדע זענען פיעל מעהר ארבייטער געווען באשעפטיגט איידער מיט א יאהר פריהער.

די גרויסע פולפ אינדוסטריע, ווי אויך די פייפער אינדוסטריע, האט ניט נאר באשעפטיגט פיעל מעהר ארבייטער נאר האט אויך פראדוצירט פיעל מעהר.

דאס זעלבע האט 1929 אויך געווי־זען אין די מינען, די מינעראלען וועלכע זענען ארויסגענומען געווארען פון די מי־נען זענען געווען מיט איבער 17 פרא־צענט מעהר איידער מיט א יאהר פריהער און דערצו איז דאך פארשטענדליך אז עס האבען זיך געגוויטיגט מעהר ארבייטער.

די ציפערען געגנוי פאר'ן יאהר 1929 זענען נאך ניט באקאנט, אבער לויט דער אויסרעכענונג פון באזונדערע חדשים אין די יאהרען 1928 און 1929 און פארגליי־כענדיג עס, איז גאנץ קלאהר אז 1929 האט ווייט אריבערגעשטיגען 1928.

נאך די מינען קומט מאנופעקטור.

לויט דעם צענזוס פון די פריהערדיגע יאהרען איז צו זעהן אז די מאנופעקטור פראדוקטען אין קענעדע זענען געווען ווי פאלגט:

2.948 מיליאן דאלאר אין 1925.
3.247 מיליאן דאלאר אין 1926.
3.425 מיליאן דאלאר אין 1927.
3.700 מיליאן דאלאר אין 1928.

און 1929 האט איבערגעשטיגען 1928 מיט איבער זיבען פראצענט. דאס הייסט מיט 200 מיליאן דאלאר מעהרער אדער, זיין געגויער, האט די מאנופעקטור אין 1929 דערגרייכט א סומע פון 3.960 מיליאן דאלאר.

די שטאל אינדוסטריע אין קענעדע ווערט אלע מאל באטראכט אלס דער בא־ראמעטער פון דער אינדוסטריע אין לאנד, און קוקט מען זיך צו, צו דעם וואס די דאזיגע אינדוסטריע האט אויפגעטאן אין 1929 מוז מען קומען צו א זעהר אפטי־מיסטישען באשלוס, ווייל ניט נאר האט די אינדוסטריע באשעפטיגט א גרעסערע צאהל ארבייטער איידער אין 1929 נאר האט אויך געהאט א פארגרעסערטע פרא־דוקציע מיט וועלכער 1928 קען זיך כלל ניט פארגלייכען.

נאך דער שטאל אינדוסטריע, קומט די בוי אינדוסטריע אין קענעדע. קיין גע־נויע ציפערען וועגען דער בוי אינדוסטריע פאר 1929 זענען ניט באקאנט. עס איז אבער יא באקאנט די בוי קאנטראקטען וועלכע זענען ארויסגעגעבען געווארען אין קענעדע אין 1929. און די ציפערען ווייד־זען, אז בלויז אין עלף חדשים פון דעם פארגאנגענעם יאהר האבען די קאנטראק־טען דערגרייכט א סומע פון איבער 544 מיליאן דאלאר, אין פארגלייך מיט 453 מיליאן דאלאר אין 1928, און 382 מי־ליאן דאלאר אין 1927.

דאס מיינט אז 1929 האט אויף דעם געביט אריבערגעשטיגען 1928 מיט 91 מיליאן דאלאר און 1927 מיט 162 מיליאן דאלאר.

די בוי ארבייט ווי עס ווערט אנגעווי־זען איז אנגעגאנגען אין 61 שטעדט פון קענעדע.

און יעצט קומען מיר צו די וויכטיגס־טע טיילען פון דעם באריכט, וועגען האנ־דעל אין קענעדע און פינאנצען.

וואס עס איז שייך דעם האנדעל אין 1929 איז ער באדייטענד אנגעריהרט גע־ווארען פון דער פארקלענערטער אגריקול־טור פראדוקציע, און פון דעם קראך אויף דער בערזע. אבער וואלט ניט געווען עהר־ליך צו דעם באריכט אפצוזאגען עס מיט אזא אלגעמיינער פראזע אז אורזאכען הא־בען געפיהרט צו פארקלענערונג, ווייל דער האנדעל און די פינאנצען ווייזען באמת דעם צושטאנד אין לאנד. מיר וועלען זיך דעריבער אויף דעם גענוי אפשטעלען אין אונזער קומענדען ארטיקעל.

דער „עם הספר“ געהט פאראויס...

(א בריעף פון ארץ־ישראל)
פון ש. שווארץ.

דאס לאטייניש שפריכווארט "אין צייט פון קריעג שווייגען די מוזען", פאסט זיך ניט צו צו די אידען. דער "עם הספר" בעזונדערס נישט אין ארץ ישראל.

ניט קוקענדיג דערויף וואס שוין עט־ליכע חדשים לעבען מיר דא אין א "קריגס צייט", וועלכע האט זיך אייגענטליך אנ־געהויבען נאך אין מאנאט יולי, פאר די גרויסע געשעהענישען; ניט קוקענדיג אויף דער פאליטיש געשפאנטער לאגע, ווערט די קולטורעלע אקטיוויטעט ניט שווא־כער און קלענער. ארץ ישראל, אלס גייס־טיגער און ספעציעל ליטעראַרישער צענ־טער, געהט זיך איהר וועג אונגעשטערט. מען קאן אפילו זאגען, אז די ליטעראַרי־שע ארבייט איז געווארען אינטענסי־ווער פאר דער לעצטער צייט.

די פיעלע העברעאישע פארלאגען פרא־דוצירען ביכער מאסענוויז.

"דביר", "אמנות", "מצפה", די "שטיבעל" אבטיילונג אין ארץ ישראל און די קלענערע פארלאגען האלטען אין איין דרוקען נייע ווערק, סיי אריגינעלע און סיי איבערזעצונגען.

לאמיר זיך צוערשט אפשטעלען אויף די לעצטע.

"מצפה", דער יונגער העברעאישער פארלאג וואס איז געגרינדעט געווארען דורך געוויסע לעגיאנערען פון אמערי־קא, האט פארענדיגט די עפענטליכונג פון פון דר. הערצל'ס "טאגעביכער", זעקס בענדער אין העברעאיש. דאס איז געווען די בעסטע מתנה וואס מיר האבען דא געקריגען אין משך פון יאהר 1929. הערצ־על'ס ציוניסטישער לעבען פאר'ן ציוניס־טישען אידעאל קאן מען אמבעסטען פאר־שטעהן און פיהלען דורך זיינע מייסטער־האפטע "טאגעביכער" וואס זענען געווים זיין וויכטיגסטע ליטעראַרישע שאפונג. אין די טאגביכער זעהען מיר פאר זיך בולט'דיג הערצלען דעם מענש, דעם קינסטלער און מעהר פון אלעמען הערצ־לען דעם פאליטיקער. איצט, ווען עס געהט אן גראדע אין ארץ ישראל אזא העפטיגער אידעאלאגישער שטרייט ארום הערצל'ס ירושה, איז די ערשיינונג פון די "טאגע־ביכער" אין העברעאיש, אין דער שפראך פון דעם ארץ ישראל'דיגען אידענטום, אודאי א "דבר בעתו".

מיט גרויס אינטערעס איז דא אויך אויפגענומען געווארען דאס צווייטע פונ־דאמענטאלע ווערק וואס "מצפה" האט נאר וואס אפגעדרוקט אין העברעאישער איבערזעצונג, די "ערא־ינערונגען" וועגען מאקס נארדוי, הערצלס פריינד און מיט־העלפער. דעם מאטעריאל פאר דעם צונויף האט מאדאם נארדוי געפונען אין די פיעלע נאטיצען און בריעף וועלכע זענען פאר־בליבען נאך נארדוי'ס טויט אין זיין קא־בינעט אבער מען מוז צוגעבען, אז די מא־טעריאלען זענען גלענצענדיג בעארבייט געווארען, און דאס בוך מאכט א געוואלדי־גען רושם. עס איז א יום טוב פאר יעדען העברייער צו האבען דאס בוך אין דער גוטער איבערזעצונג פון דעם יונגען בא־גאבטען פאעט י. ליכטענבוים. נארדויס שטארקע, טעמפעראמענטפולע פערזענליכ־קייט, זיין טיעפער אידעאליזם, זיין אי־בערגעבענהייט דעם אידישען פאלק, זיין קאמף פאר'ן אמת, פאר יושר, פאר גערעכ־טיגקייט — אט דאס אלעס שפיגעלט זיך אפ אין הארמאנישע פארמען אין די "ער־אינערונגען".

"דביר" זעצט פאר זיין פיעלפאכיגע פארלעגערישע טעטיגקייט. ער האט לעצ־טענס ארויסגעגעבען אין העברעאישע אי־בערזעצונג "שלום אש'ס "די מוטער", דאס קלאסישע ווערק וואס איז אן אמת'ע אפאטעאזע פון דער אידישער פרוי, און א נייעם באנד שלום עליכם'ס ווערק, נעמ־ליך זיינע קאמעדיעס. אין דעם פיינעם העברעאישען לשון פון י. ד. בערקאוויטש, וועלכער האט זיך שוין לאנג קונה שם גע־ווען מיט זיין בעארבייטען שלום עליכם'ן אין העברעאיש. צווישען די קאמעדיעס געפינט זיך אויך "האוצר" וואס די "הבימה" שטעלט איצט פאר אין איהר אייראפעאישען טור צוזאמען מיט "כתר דוד".

"דביר" האט אויך געדרוקט פראפע־סאר יוסף קלויזנערס ווערק אין דריי בענ־דער (פיער ביכער) וואס ענטהאלט קרי־טישע ארטיקלען וועגען דער נייער העב־רעאישער ליטעראטור. עס איז אין אמת'ן מעהר ווי פשוט'ע ארטיקלען; מיר האבען דא פאר זיך גאנצע מאנאגראפיעס, ווי למשל, וועגען ביאליק'ן אדער טשערני־כאווסקין. קלויזנער איז א גלענצענדער קאמענטאטאר פון ליטעראטור, און עס איז קיין ספק ניט אז יעדער העברעאישער לע־זער אבער מעהר פון אנדערע אונזער יו־גענד וועט לייענען די ארטיקלען מיט דעם גרעסטען פארגעניגען. אונזערע שילערים און שילערינס געפינען דא דעם בעסטען שטאף צו לערנען און צו פארשטעהן די העברעאישע ליטעראטור פון היינטיגען און פון פריהערדיגען דור.

"דביר" האט אין דער זעלבער צייט ארויסגעגעבען צעהנדליגער ביכלעך פאר יונגוואַרג וואס ענטהאלטען ערצעהלונגען און ליערער פון אונזערע בעסטע שריפט־שטעלער, אויך דעם פארשטארבענעם דר. שמחון'ס אידישע געשיכטע (צווייטער באנד) און א רייהע ווערטער ביכער.

ספעציעל פאר דער יוגענט באשעפ־טיגט זיך דער פארלאג "אמנות" וואס גע־פינט זיך אין תל אביב, וואו עס געפינען זיך כמעט אלע אונזערע פארלאגען.

"אמנות" האט, לויט'ן פארשלאג פון דעם ועד החנוך אנגעהויבען א נייע סער־יע ביכלעך מיט'ן אלגעמיינעם נאמען "מגלות" וואס זענען באשטימט פאר דער שול־יוגענד. דער אינהאלט פון די ביכ־לעך, וואס זייער צאהל איז שוין אריבער 70, איז העכסט פארשיעדענארטיג. מיר געפינען דא בעלעטריסטיק און פאעזיע; ביאגראפיעס פון אונזערע חכמים. שירים פון די משוררים פון דער גאלדענער ספרדישער עפאכע (יהודה הלוי, שלמה בן גבירול און אנדערע), געשיכטע, פראגמענ־טען פון כתובים אחרונים, פון דעם תלמוד און מורה נבוכים — און וואס ניט? אלעס ווערט אונטערגעטראגען דעם יונגען לעזער אין א שעהנער פארם, מיט נקודות, מיט א לייכטען פירוש. עס קאן ווירק־ליך ניט געמאלט זיין קיין בעסער מיטעל צו מאכען ליעב די אלטע און נייע לי־טעראטור פאר אונזער יונגען דור ווי דאס אונטערטראגען איהם אט דיעזע סעריע פון שעהנע ביכלאך. מיט'ן אנטייל פון דעם אידישען נאציאנאל פאנד האט "אמנות" איצט ארויסגעגעבען א פאפו־לערע מאנאגראפיע איבער טבריה, וואס איז א המשך פון איהרע פריהערדיגע קליינע מאנאגראפיעס וועגען כותל מערבי, רחובות, נס ציונה א. א. ד.

* * *

אן אייגענארטיג העכסט אינטערע־סאנט זאמעלבוך האט ארויסגעגעבען דער "ארבייטארינס ראט" (מועצות הפועלות). 25 יאהר עקזיסטירט די באוועגונג פון די חלוצות, וועלכע האבען פאר דער מלחמה געהייסען סתם ארבייטארינס פועלות. די באוועגונג האט ארויסגעגעבען מערקוויר־דיגע טיפען: די ארבייטענדע פרוי אלס מיטגליעדער פון דער קבוצה, אלס לאנד־ארבייטארין, אלס מוטער, אלס פרעבעלים־טין און לעהרערין ערציהעדין אין חנוך משותף (געמיינזאמע ערציהונג), אלס אר־בייטארין אין קיך, אלס שטיינער־האקע־רין, אין דער פאבריק, אין הויז בויערי, אלס דיענסט, אלס פארמערין. די קאלעק־טיווען פון די ארבייטארינס, זייערע זעלבסטשטענדיגע פארמס, זייערע אינ־סטיטוציעס אויפ'ן געביעט פון קולטור לאנדווירטשאפט, פאליטישע און סאציא־לע טעטיגקייט שטעלען מיט זיך פאר א וואונדערבארע שאפונג, און דאס בוך, וואס הייסט "דברי פועלות", דערצעהלט אין א מענשליכער, ריהרענדער פארם וואס אונ־זערע שוועסטער אין ארץ ישראל פיהלען און דענקען. ניט קיין פראפעסיאנעלע שרייבערינס זעהען מיר פאר זיך, נאר פשוט'ע אידישע טעכטער וואס האבען פארביטען זייער וואוילטאג אין גלות אויף א שאפענדען, אידעאליסטישען לעבען אין ארץ ישראל. ווי גרויס איז זייער אינטע־ליגענץ פון דער נאטור, וויפיעל איבער־געבענהייט צום לאנד, צום פאלק און צו זייער ארבייט, וויפיעל אידעאליזם שטעקט אין יעדע שורה פון דעם ביכעל.

די פועלות האבען קרבנות געבראכט אויפ'ן מזבח פון אונזער רענעסאנט ניט וועניגער פון די פועלים. זייער לעבען און שאפען איז אבער געווען און איז נאך איצט פיעל שווערער, ווייל זיי מוזען נאך קעמפען פאר אנערקענונג פאר פארשטאנד און מיטגעפיהל צו זייער ספעציעלער לא־גע און צו זייערע ספעציעלע באדערפנישען אלס פרוי.

מיר געפינען אין דעם זאמעל־בוך קליינע ארטיקלען, ערא־ינערונגען, בריעף, נאטיצען פון טאגעבוך, געשיכטע, ליריק, פובליציסטיק, ליעדער. א נייע וועלט, אזוי לעהרזאם און ריהרענד!

* * *

די ארץ ישראל עקאנאמישע געזעל־געזעלשאפט וואס געפינט זיך אין תל אביב, האט ארויסגעגעבען אין ענגליש און העברעאיש א קאלאסאל ווערק "די אידי־שע קאאפעראטיווע באוועגונג אין ארץ ישראל" פון ה' הארי וויטעלעס וואס איז א ספעציאליסט אויף דיעזען געביט (ער איז דער דירעקטאר פון צענטראל באנק פון קאאפעראטיווע אינסטיטוציעס אין ארץ ישראל") דאס איז א פונדאמענטאלע ווי־סענשאפטליכע פארשונג מיט וועלכער קיין ליטעראטור אין קיין לאנד וואלט זיך ניט געשעהמט. דאס בוך בעשרייבט די קאאפעראטיווען אין ארץ ישראל פאר דער מלחמה און ביי היינטיגען טאג; די טיפען פון קאאפעראטיווען (פראדוצירענדע, קרע־דיט, לאנדווירטשאפט, א. א. וו.) די פיע־לע טאבעלען און דיאגראמען, וועלכע דאס בוך ענטהאלט, גיבען איהם צו גרוים ווערט און בעדייטונג. העכער 200 אידישע קאא־פעראטיווען עקזיסטירען איצט אין ארץ ישראל. דער באנק, מיט וועלכען דער ווי־טעלעס פארוואלטעט, האט ניט וועניג אויפגעטאן פאר זייער ענטוויקלונג. עס איז כדי אונטערשטרייכען, אז די גאנצע קאא־פעראטיווע באוועגונג כמעט איז א אידי־שע, קיין אראבישע קאאפעראטיווען זע־נען ניט בנמצא דערווייל אין ארץ ישראל.

* * *

דער ועד הלשון, אונזער ארץ ישראל שפראך אקאדעמיע, האט נאר וואר ארויס־

(פארזעצונג אויף פיידזש 2)